

Толкачова А.С.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
Бердянський державний педагогічний університет*

СПІЛКУВАННЯ – КОМУНІКАЦІЯ: КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ

Фундаментальні проблеми спілкування і його вплив на формування особистості знайшли відображення в роботах педагогів та психологів, таких як-от: Н. Казаринова, О. Леонтьєв, Б. Ломов, С. Мусатов, В. Погольша, Є. Руденський, Р. Якобсон, Я. Яноушек та інші. Поряд з поняттям «спілкування» часто використовуються поняття «комунікація» та «комунікативна діяльність». Універсальні системи комунікації розробляли А. Добрович, Г. Кучинський, Г. Лассвел, Ю. Лотман, К. Шеннон, Р. Якобсон.

Як засвідчує проведений нами аналіз наукових джерел, на сьогодні можна вирізнити три основні підходи до розгляду проблеми співвідношення понять «спілкування» і «комунікація».

Перший підхід базується на ототожненні цих понять. Його представником є, наприклад, М. Обозов, який наголошує на тісному взаємозв'язку спілкування та комунікації, стверджуючи, що в спілкуванні можна виокремити три основні аспекти: комунікативний, інтерактивний та перцептивний. Комунікативний аспект спілкування полягає в обміні інформацією між тими, хто спілкується. Інтерактивний аспект реалізується через організацію взаємодії між людьми, тобто через обмін не лише знаннями, ідеями, а й діями. Перцептивний аспект позначає процес сприйняття пізнання партнерами зі спілкування один одного і встановлення завдяки цьому взаєморозуміння. Кожний з названих аспектів не існує ізольовано від інших, усі вони проявляються лише в умовах безпосереднього контакту між людьми [4, с. 24].

Вивчаючи історико-лінгвістичні значення термінів «спілкування» і «комунікація», В. Семенов стверджує, що як етимологічно, так і семантично вони є тотожними і позначають «інформаційний обмін у суспільстві», тому, вони – однозначні [5, с. 23].

Другий підхід акцентує на розмежуванні понять «комунікація» і «спілкування». Такої позиції дотримується М. Каган. Він вважає, що поняття «комунікація» і «спілкування» різняться за двома головними ознаками. По-перше, «спілкування має практичний, матеріальний і духовний характер, тоді як комунікація... є суто інформаційним процесом – передаванням тих чи інших повідомлень». По-друге, вони різняться за характером самого зв'язку, що встановлюється як взаємозв'язок систем. Комунікація – це суб'єкт-об'єктний зв'язок, де суб'єкт передає деяку інформацію, а об'єкт виступає як пасивний отримувач інформації, яку він має прийняти, зрозуміти (правильно декодувати), добре засвоїти і відповідно до цього вчиняти. Отже, на думку М. Кагана, комунікація є односпрямованим процесом: інформація передається лише в один бік. Спілкування ж, навпаки, є суб'єкт-суб'єктним зв'язком, під час якого «немає відправника й отримувача повідомлень – є співрозмовники, співучасники спільної справи». У спілкуванні інформація циркулює між партнерами, оскільки вони однаково активні. Тобто процес спілкування на відміну від комунікації має двоспрямований характер [3, с. 6–22, с. 143–144].

Основних положень другого підходу дотримується Г. Андреева [1]. Однак, на відміну від позиції М. Кагана [108], вона розглядає спілкування як більш вузьку, порівняно з комунікацією, категорію.

Представники третього підходу дотримуються поглядів, згідно з якими спілкування не може охопити всі інформаційні процеси, що відбуваються в суспільстві. Вони «охоплюють усі соціальні підсистеми, наявні в будь-якому, навіть незначному фрагменті суспільного життя, причому не завжди втілюються у форму слова, мови або тексту. Навпаки, повідомлення у вербальному вигляді становлять лише невелику частку інформаційного обміну в суспільстві, в інших випадках обмін інформацією здійснюється в невербальних формах, а її носіями слугують не лише невербальні системи (жести, міміка, інтонація тощо), а й речі, предмети, матеріальні носії культури. Останні дають змогу передавати інформацію в просторі і в часі». Саме тому «спілкування» означає лише «ті процеси обміну інформацією, які становлять специфічну людську діяльність, спрямовану на встановлення і підтримку взаємозв'язку та взаємодії між людьми і здійснюються передусім вербально» [2, с. 109].

Узагальнюючи викладене, можна зробити висновок, що в науковій літературі не існує однозначного погляду на сутність понять «спілкування» і «комунікація»: В одних випадках вони ототожнюються, в інших робляться намагання провести між ними межу, відокремити спілкування і комунікацію за сукупністю відмінних ознак.

Список використаних джерел:

1. Андреева Г. М. Социальная психология: учеб. [для высших учебных заведений] / Галина Михайловна Андреева. – М. : Аспект Пресс, 2001. – 378 с.
2. Василик М. А. Наука о коммуникации или теория коммуникации? К проблеме теоретической идентификации / М. А. Василик // Актуальные проблемы теории коммуникации: сб. науч. тр. – СПб. : Изд-во СПбГПУ, 2004. – С. 4–11.
3. Каган М. С. Искусство в системе культуры / [сост. и отв. ред. М. С. Каган]. – Л.: Наука, 1987. – 272 с.
4. Общение и речь: развитие речи у детей в общении со взрослыми / [под. ред. М. И. Лисиной]. – М., 1985. – 208 с.
5. Симонова И. В. Соотношений компетенций в непрерывном образовании по направлению подготовки «информационная безоасность» / И. В. Симонова, М. И. Бочаров // Вестник Военного университета. – 2010. – № 1 (21). – С. 36–41.